

Richard Pleijel. *Om Bibel 2000 och dess tillkomst: Konsensus och konflikt i översättningsprocessen inom Bibelkommissionens GT-enhet. Skellefteå: Artos Academic. 2018. 401 s.*

Bibel 2000 är en på många – och i mina ögon positiva – sätt speciell översättning av Bibeln. Dess status som offentlig, statlig utredning utan konfessionella ambitioner men med höga stilistiska sådana ger den något av en särställning. Dessa och andra egenskaper hos översättningen gör den väl värd ett närmare, vetenskapligt studium – såväl från exegetisk som ”översättningssociologisk” synvinkel. En sådan undersökning har nu Richard Pleijel givit oss i sin doktorsavhandling.

Det ska sägas redan här: Pleijel har skrivit en mycket bra bok. Hans anslag – att inte bara beskriva Bibel 2000:s tillkomst historiskt, sociologiskt och översättningsteoretiskt utan också framställa konkreta exegetiska exempel på hur problemställningar löses blir på ett mycket illustrativt och intressant sätt en framställning inte bara av vad Bibel 2000 egentligen ”är” utan också av hur exegetisk vetenskap kan komma att gå till i praktiken, när många viljor skall enas. Dessutom tjänar avhandlingen som en god översikt över och inledning till den svenska bibelöversättningens historia.

Pleijel börjar med att diskutera både de översättningsteoretiska idéer som var i svang när Bibelkommissionens GT-enhet arbetade och i vägen fram till den (inte minst Eugene A. Nida [1914–2011] och hans tankar om ”dynamisk ekvivalens”). Han beskriver noga hur Kommissionens instruktioner och föreskrifter förhåller sig till tidigare svenska bibelöversättningsprojekt, inte minst Gustav III:s (1746–1792) bibelkommission, som ägnas ett ganska ingående – och illustrativt – studium. Denna historik över bibelöversättning i Sverige är ren nöjesläsning. Sedan går Pleijel i detalj igenom hur GT-enheten kom till, dess styrande modell med översättarpart bestående av en hebraist och en stilist (fast Pleijel flera gånger

återkommer till det faktum att stilisternas inflytande på de färdiga översättningarna ofta var mindre än vad man hade kunnat vänta) och vilka personer som ingick – personer som ges biografiska skisser, vilka också illustrerar skillnader och likheter i vetenskapligt anslag. Till exempel tas de stora kontrasterna mellan Tryggve Kronholms (1939–1999) bibelteologiskt baserade attityd, Bertil Albrektssons (f. 1929) klassiskt filologiska och Helmer Ringgrens (1917–2012) religionshistoriska hållning tydligt fram, vilket gör att denna del av boken också blir ett slags kondenserad illustration av ett antal olika riktningar i svensk Vetus-exegetisk forskning, riktningar som i varierande grad lämnat avtryck även i dagens svenska exegetiska diskussion (även om den mer renodlat bibelteologiska, som Pleijel påpekar, är ovanlig).

Överhuvudtaget ger boken en mycket tydlig och klar beskrivning av den ofta invecklade byråkratin under vilken Bibel 2000 kom till, med många olika nivåer av översättare och referenter. Nästan humoristiskt blir det när Pleijel på s. 159 ritar upp ett stort diagram över denna byråkrati, en bild som snarast påminner om en programmerares flödesschema. Utifrån denna bakgrund blir den ibland slentrianmässiga kritik som några gånger förekommit mot en eller annan översättning mindre djuplodande, då man knappast kan tro att alla sådana kritiker haft insikt i de mycket invecklade strukturer ur vilka översättningarna växte fram.

Trots denna komplexa struktur vill Pleijel uttalat försöka närma sig det han kallar översättarnas ”tankestil”, alltså de kollektiva föreställningar som bildades i gruppen och präglade översättningen – något som blir allra tydligast i bokens slutdiskussion. Grunden till denna står naturligtvis att finna i regeringens föreskrifter, men idén om en framväxande tankestil blir i viss mån ett närmast filosofiskt intressant begrepp, med kollektivet som ett slags *group mind*.

Richard Pleijels mer personligt präglade bidrag till analysen består i en studie av de så kallade antropologiska begreppen i

Gamla testamentet och deras översättning, till exempel de olika begrepp som ibland slarvigt sammanfattas med ”själ”, som *ruach* och *nefes* (där det förra har konnotationen av ”andedräkt” eller ”vind” och det senare av ”strupe”, ”hals”, ”aptit”, ”svalg” och ”liv”). Dessa blir ett slags *test-case* för att studera hur översättningsarbetet gått till och vilka resultat det har givit.

En av de mest intressanta sakerna med denna analysdel är att den på ett tydligt – men inte påträngande – sätt visar på den ”konsensus” och de ”konflikter” som fanns under översättningsarbetet: i förhållande mellan hebraister och stilister, i förhållande till översättningsenheten som sådan och – kanske allra mest – i förhållande till de då många referenter som fick uttala sig om de olika stegen i översättningsprocessen (här dyker inte oväntat Viveka Heyman [1919–2013] ofta upp, en översättare och ”bibeldebattör” som Pleijel nu också skrivit en egen bok om). I viss mån kan man under läsningen slås av känslan att ”antropologidelen” av boken på ett sätt står för sig själv, att den nästan känns lite som en avskuren del, nästan som ett annat projekt än resten av arbetet. På ett sätt kan detta ses som en svaghet och en artefakt av arbetsprocessen – boken är dels ett metaexegetiskt arbete kring återgivningen av antropologiska begrepp i Bibel 2000 och dess eventuella ideologiska aspekter, dels en större historik och översikt över GT-enhetens arbete i allmänhet. Man anar här en spänning i bokens tillkomstprocess (om man ska tillåta sig samma typ av analys som Pleijel själv gör av Bibel 2000): ibland tycks textanalysernas centrum snarast ligga just i den mycket fylliga dokumentationen av de olika debattstegen, med frågan om antropologiska termer som mer av en illustrationspunkt eller ”afterthought”. Men faktum är att det ändå fungerar mycket väl, i så måtto att diskussionen av antropologiska begrepps återgivning blir konkreta illustrationer av de tendenser och processer som de mer historiskt inriktade kapitlen skisserar. En tänkbar invändning skulle kunna vara att fråga sig varför

just denna begreppskategori blir objektet för Pleijels studium, men samtidigt ger sig svaret på denna fråga ganska enkelt: därför att de (a) har en invecklad forskningshistoria kopplad till sig och (b) är tydliga exempel på ”hebraismer”, det vill säga källspråkstypiska uttryck som lätt skapar kontrovers i en översättning av modernt snitt (så också här).

Här och var finns något litet skönhetsfel (på s. 203 verkar till exempel ett antal belägg för antropologiska begrepp vara felsammanräknade i förhållande till den tabell som också finns på sidan), men de mycket få sådana fallen är inget som på något sätt minskar bokens värde. Tvärtom är detta en kunnig, ingående och även kulturhistoriskt viktig studie i svensk metaexegetik och – indirekt – teologihistoria. *Tolle lege!*

Ola Wikander

Docent och Pro Futura-forskare, Lund